

CIRCULAIRE: GROENE MOSLIMS INZAKE STANDAARDISATIE HALAL, DEN HAAG, 9 OKTOBER 2011

In de naam van God, de Genadige, de Troostende

Managementsamenvatting:

Stichting Groene Moslims plaatst vraagtekens bij het standaardiseren van *halal* (toegestaan volgens *shari'a*) door het Europese Normalisatie Instituut (CEN) ten behoeve van de voedselindustrie.

1. Met de CEN-benadering gaat de overheid zich middels wetgeving actief mengen in interne religieuze zaken, met het bedrijfsleven als tussenstap. Deze inmenging zal niet stoppen bij het onderwerp *halal*;
2. Hierdoor wordt de moslimburger een interpretatie van islam opgedrongen en worden zijn keuzemogelijkheden belemmerd waarmee de godsdienstvrijheid uiteindelijk wordt ondermijnd;
3. Islamitische geleerden zullen onder voortdurende verleiding van omkoping komen te staan en zullen voortdurend verdacht worden van corruptie;
4. Er zijn voor de hand liggende alternatieven waarmee diversiteit en vrijheid worden gewaarborgd, corruptie en tweespalt (*fitna*) wordt voorkomen en die betere aansluiting vinden bij bewust en geïnformeerd consumentisme;
5. Deze alternatieven moeten gezocht worden in louter transparantie en betere informatievoorziening voor de (moslim)consument.

Met onderstaande circulaire wil de stichting bereiken dat de betrokken moslims en islamitische organisaties gezamenlijk en bewust een *road map* uitstippelen voor de toekomst van *halal* in Europa en de Europese Unie.

De stichting acht de keuze voor een alternatieve route beslissend en van levensbelang voor een vitale moslimgemeenschap.

Stichting Groene Moslims stelt zich tot doel moslimburgers bekend te maken met een duurzamer levensstijl: (zelf)kritisch en bewust en geïnspireerd op het woord van God.

Voor meer informatie bezoek: www.groenemoslims.nl of neem telefonisch contact op 06 44 920 544 (buiten kantooruren).

CIRCULAIRE

1. Stichting Groene Moslims plaatst vraagtekens bij het standaardiseren van *halal* (toegestaan volgens *shari'a*) door het Europese Normalisatie Instituut (CEN) ten behoeve van de voedselindustrie. Hiermee wil de stichting bereiken dat de betrokken moslims en islamitische organisaties gezamenlijk en bewust een *road map* uitstippelen voor de toekomst van *halal* in Europa en de Europese Unie. Deze publicatie is een circulaire die primair de ronde moet doen onder bewuste moslimburgers en islamitische organisaties in Nederland en Europa.

Deze circulaire richt zich op de centrale vraag of het, schijnbaar prijzenswaardige, initiatief van met name West-Europese nationale normalisatie-instituten om de CEN te helpen een Europese industriestandaard voor *halal* te ontwikkelen wel wenselijk is. Op deze vraag antwoordt de stichting uitgesproken negatief.

De stichting schetst een alternatieve route die aansluit bij de plaats die religie behoort te hebben in het rechtsstatelijke en democratische Europese bestel en bij moderne ontwikkelingen in de consumentenmarkt.

Om het begrip te vergroten volgt eerst essentiële achtergrondinformatie die de context schetst waarin de vraagtekens geplaatst moeten worden.

2. Aanleiding voor deze circulaire is het initiatief van het Europese Normalisatie Instituut (CEN) om te voorzien in de behoefte van de vlees- en voedselindustrie aan een standaard voor *halal*. Voedselproducenten ervaren een zekere willekeur van de kant van de *halal*-certificeringsorganisaties en tegelijkertijd merken zij dat de *halal*-industrie onvoldoende vertrouwen heeft van moslimconsumenten. Moslimconsumenten aan de andere kant, zijn in deze nauwelijks geïnformeerd, ondervinden ongemak van het gebrek aan transparantie en staan in toenemende mate argwanend tegenover *halal labeling*.

Om tot begrip te komen wat de implicaties zijn van het CEN-project wordt hieronder enige achtergrondinformatie gegeven over:

- a) Standaardisatie in Europa;
- b) *Shari'a* voor Europese moslims;
- c) Plaats van religie in het Europese bestel.

a) **Voor industriële standaarden** heeft de overheid van elk Europees land een nationaal normalisatie-instituut aangewezen. Dit is een monopolistisch bedrijf dat zich zonder winst oogmerk in dienst stelt van industrieën voor gemeenschappelijke normering om daarmee de (inter)nationale economie te steunen. Voor Nederland is dat instituut de NEN, voor de Europese Unie de CEN en internationaal is dat ISO. Duidelijke voorbeelden van standaardisatie zijn de standaardmaten van moeren en bouten of veiligheidsnormen voor de chemische industrie of kinderspeelgoed. Als een standaard is aangenomen kan nationale wetgeving daarnaar verwijzen en krijgt het daarmee juridische betekenis. De standaarden van CEN zijn bij voorbaat wettelijk verplicht.

b) **De shari'a (islamitische wet)** bestaat uit voorschriften die praktiserende moslims volgen. Deze voorschriften zijn vastgelegd in (klassieke) werken en worden regelmatig aangevuld met uitspraken (*fatwa's*) van *'ulama* (islamitische schriftgeleerden). In de mate waarin deze voorschriften en *fatwa's* gedragen worden door moslims bestaan grote verschillen. Het is inherent aan de (soennitische) islam dat deze geen centrale autoriteit kent met een monopolie op religieuze zaken. De individuele moslim heeft zelf de keus bepaalde voorschriften en *fatwa's* te accepteren.

De term *halal* is een juridische term uit de *shari'a* die voor voedsel redelijk eenduidig uitgelegd kan worden als het bijvoorbeeld de slacht van dieren betreft. Minder eenduidig is *halal* als het om de productie *casu quo* leefomstandigheden van vee gaat of over de chemische transformaties die ingrediënten in industrieel voedsel ondergaan.

De ontwikkeling van *shari'a* voor modern voedsel bevindt zich nog in het beginstadium. Dit wordt mede veroorzaakt door de snelle technologische ontwikkelingen in de landbouw en de voedselindustrie.

De *shari'a* wordt ontwikkeld op basis van vragen die de *'ulama* stellen of die hun worden gesteld vanuit de islamitische gemeenschap, de *ummah*. De moslimgemeenschap is in vele opzichten divers: zowel op het gebied van de dominantie van een klassieke islamitische wetschool (*mazhab*) als op het gebied van de lokale islamitische cultuur en gemeenschappelijke opvattingen, en *last but not least* ook in de mate waarin moslims hun eigen individuele keuzen kunnen en willen maken. Diversiteit in de mensheid en in de moslimgemeenschap wordt in de islam gevierd "opdat wij van elkaar kunnen leren". Ondanks en ook zeker dankzij deze diversiteit kunnen moslims als gemeenschap eensgezind zijn.

c) In een sterk geïndividualiseerde samenleving als de Europese moet de keuzevrijheid van de individuele moslim recht worden gedaan. Deze keuze mag niet gedictieerd worden door een geestelijke, een overheid of een industrie. **De plaats van religie in Europese samenlevingen** is veranderd in die zin dat de beleving van religie en spiritualiteit individualistischer is geworden. De (kerkelijke) instituties hebben aan invloed ingeboet, maar Europese burgers maken nog gebruik van de religieuze vrijheden zoals die in de loop van eeuwen zijn vormgegeven.

Het beginsel dat in de Europese context aangeduid wordt met "scheiding van kerk en staat" is hierbij een belangrijke voorwaarde. Dit seculiere beginsel voorkomt dat één dominante stroming aan andere gezindten haar wil oplegt door middel van (het geweldsmonopolie van) de staat. Let op dat dit in de hedendaagse context ook de atheïstische stroming kan betreffen.

De soennitische islam heeft zijn oorsprong in een dergelijk standpunt. De wereldlijke macht en de religieuze macht zijn hier gescheiden. De religieuze autoriteit van een leider of organisatie reikt niet verder dan de eigen volgelingen. En zelfs dan speelt de individuele overtuiging ten aanzien van specifieke onderwerpen een belangrijke rol: er mag geen dwang bestaan in de religie. Dit houdt in dat geen enkele islamitische stroming via de staat haar wil kan opleggen aan een andere islamitische stroming.

Tot zover het basale begrip van standaardisatie en Europese wetgeving, *shari'a* en diversiteit in de moslimgemeenschap, secularisme en vrijheid van het individu in Europa.

3. De volgende vraagtekens kunnen gezet worden bij het onderwerp 'standaardiseren van *halal*'.

De onderstaande vragen zijn doorgaans retorisch van aard.

Is het aanduiden van voedsel als *halal* onderdeel van de *shari'a*?

Is de definiëring van *halal* gereserveerd voor de *shari'a* en de moslims die deze omarmen of mag het overgenomen worden door industrie en overheid?

Is dit onderdeel van de *shari'a* te standaardiseren in een industriële norm? Zijn er ervaringen waarin een religieuze wet is gestandaardiseerd in een seculiere samenleving van de Europese Unie?

Als het standaardiseren mogelijk is, is er een consensus te verwachten voor één standaard op elk onderdeel van de voedselproductie zoals de slachtmethode of genetisch gemodificeerde zaden, en op elk ingrediënt zoals synthetisch getransformeerde dierlijke producten (bijvoorbeeld gelatine)?

Aan welke criteria moet het interpreteren en ontwikkelen van dit voedselonderdeel van de *shari'a* voldoen volgens de methoden van de *fiqh* (wetgeving) in de conventionele islam?

Wie zijn gerechtigd een product of een ingrediënt als *halal* aan te duiden en wie bepalen dat enkel deze mensen dat zijn?

Als *'ulama* hiertoe gerechtigd zijn, in hoeverre moeten zij zich laten leiden door de behoefte van de moslimconsument? Als *'ulama* hiertoe gerechtigd zijn, in welke mate moeten zij zich laten leiden door de behoefte van de industrie?

Welke *'ulama* zijn hierbij betrokken en wat zijn hun doelstellingen en belangen?

Moet het aanduiden van voedsel als *halal* altijd eenduidig zijn of moet er ruimte zijn voor diverse interpretaties? Of vanuit het perspectief van de moslimconsument: in hoeverre wordt er voorzien in de behoefte aan transparantie ten aanzien van (minderheids)opvattingen van individuele personen?

Wie zijn de *stakeholders* in dit proces? Welke betekenis hebben islamitische *stakeholders* ten opzichte van (niet-islamitische) industriële *stakeholders* en – op termijn – van overheidsorganisaties. Dit in termen van politieke en economische macht en vrijheid voor eigen initiatief met betrekking tot dit onderwerp?

Hoe kunnen moslimconsumenten een stem hebben in het tot stand komen van een *halal*-standaard? Kan de moslimconsument deze zaak overlaten aan betrokken *'ulama*, moskee(koepel)organisaties en commerciële *halal*-certificeringsbedrijven? Is het voorwaardelijk dat Europese moslims naast deze partijen georganiseerd zijn in democratische moslimconsumentenverenigingen?

Hoe kan de integriteit van de islamitische partijen worden bewaakt?

Hoe zou de *halal labeling* praktisch vorm krijgen? Wordt de consument inzicht geboden in de details waarin deze geïnteresseerd is? Is er ruimte voor diversiteit of wordt het *one size fits all*?

Als het *halal*-standaardisatieproject van de CEN slaagt, heeft de Europese Unie dan het laatste woord over het bezigen van de term *halal* als handelsmerk?

Welke middelen zal de Europese Unie inzetten om overtredingen van het gebruik van *halal labeling* te vervolgen?

Zijn er andere onderdelen van de *shari'a* ten aanzien waarvan het bedrijfsleven behoefte zal hebben aan standaardisatie door de Europese Unie, zoals: gebedstijden tijdens werktijden, het vaststellen van de daglengte van de vastendag tijdens ramadan of wanneer de islamitische feestdagen plaatsvinden?

Als de *halal*-standaard door de CEN gezet zou zijn, wat zijn de mogelijkheden voor toekomstige generaties moslims om deze aan te passen, inhoudelijk en voor wat de betreft de geïnstitutionaliseerde organisaties rond de standaard?

Is het mogelijk in de behoefte aan transparantie ten aanzien van *halal*-criteria te voorzien zonder een *halal*-standaard?

Hieronder vervolgt deze circulaire met een schets van een alternatieve route.

4. Stichting Groene Moslims staat een duurzame samenleving voor.

De stichting acht het onwenselijk dat overheid en bedrijfsleven dicteren wat de opvatting van haar burgers moet zijn over *halal*-zaken. Doen zij dat wel dan vergroten zij op den duur het wantrouwen van moslimburgers en moslimconsumenten jegens overheid en bedrijfsleven.

De stichting meent dat het invullen van *halal* een proces moet zijn dat door de moslims zelf gevoerd wordt. De moslims zouden dit moeten oppakken op een manier die recht doet aan het democratisch principe rekening te houden met minderheden en zwakke groepen binnen hun gelederen. Doen zij dat niet dan vergroten zij het onderling wantrouwen tussen moslims van verschillende gezindten, daar waar de huidige politieke constellatie juist eendracht vereist.

De stichting ziet het creëren van louter transparantie als de enige levensvatbare weg om de ontmoeting van de vraag naar *halal* en het aanbod van voedingswaren in goede banen te leiden. Ten aanzien van vleesproducten kunnen nog normeringsschalen geformuleerd worden die relatief eenvoudig op etiketten gedrukt kunnen worden. Daarentegen laten de complexe producten uit de voedselverwerkende industrie zich niet eenvoudig adequaat etiketteren. Hierbij zou de moslimconsument enkel bediend kunnen worden door volledige en gerichte informatievoorziening.

Adequate informatievoorziening zou het streven moeten zijn en niet een algemeen bindend oordeel of een product *halal* of *haram* is. Voor dit laatste zijn er individuele oordelen van *'ulama* uit verschillende gezindten die het moslim-individu verkiest. Voor de uitvoering hiervan kunnen technologische hulpmiddelen ingezet worden die de consument in de vorm van informatie op internet en apps op mobiele toestellen ter beschikking worden gesteld. In deze zin is het fenomeen moslimconsument één van de uitingsvormen van de geëmancipeerde consument die de laatste tijd steeds meer in opkomst is. De moslimconsument mag daarom niet anders behandeld worden dan andere geëmancipeerde consumenten.

De stichting beschouwt de moslimconsument als een ethische consument, zoals een vegetarische, biologische of veganistische consument dat is, of de consument die tegen kinderarbeid, slavernij of

genetisch gemanipuleerd voedsel is. Daarnaast is de moslimconsument als religieuze consument een gezondheidsconsument, omdat deze de opvatting heeft dat haar consumeren haar spirituele gezondheid beïnvloedt. In deze opvatting zijn de fysieke en geestelijke gezondheid keerzijden van dezelfde medaille. Zoals transparantie voor consumenten met bepaalde voedselallergieën van essentieel belang is – en burgers en medici daarvoor opkomen – zo behoren moslimburgers en moslimgeleerden op te komen voor transparantie in aspecten waar zij aangeven belang aan te hechten.

De stichting roept betrokken moslims en islamitische organisaties op over alle genoemde aspecten rond het onderwerp standaardiseren van *halal* serieus en diepgaand de discussie te voeren en gezamenlijk het initiatief en de regie op te eisen voordat het te laat is.

EINDE CIRCULAIRE